

DAĞ-DER

ORHANELİ KELES BÜYÜKORHAN HARMANCIK

YARDIMLAŞMA VE KÜLTÜR DERNEĞİ

1.Türkmen Yörük Şenliği

12-13 Ekim 2002

YÖRE TARİHİ SEMPOZYUMU BİLDİRİSİ

"Şehitlerimiz ve Kurtuluş Savaşı'nda Dağ Yöresi"

Av. Niyazi Topçu

AVUKAT
Niyazi TOPÇU
Yeni Adliye Yanı Gül Sk.Tokaç Saray İşh
D:1 Tel: 252 56 84 B U R S A

ŞEHİTLERİMİZ
ve
KURTULUŞ SAVAŞI'NDA DAĞ YÖRESİ

Niyazi TOPÇU

"Tarih bir milletin hafızasıdır" şeklinde hemen her fırsatta dile getirilen, yazılı-sözlü pek çok kaynakta zikredilen, anlamlı ve veciz bir ifade vardır. Buna göre; hafızasını kaybeden bir insanın düşeceği durum ne ise, hafızasını kaybetmiş, tarih şuuru olmayan toplumların düşeceği durum da aynıdır. Ancak, hiçbir milletin olmadığı kadar şanlı bir tarihe sahip olduğumuz halde tarihimize yani hafızamıza gereken ilgiyi ve saygıyı gösterdiğimiz maalesef söylenemez. Halbuki, geçmişine sahip çıkarak, tarih şuuru içinde hataları teşhis edip tekrarlamamak, savapları da bir övünç kaynağı haline getirmek her Türk evladının görevidir.

Biz, işte bu görev anlayışı içinde; dağ yöresi olarak adlandırdığımız Orhaneli, Keles, Büyükorhan ve Harmancık ilçelerinin yakın geçmişinden iki önemli kesiti inceleyerek; son yüzyılda şehit olmuş atalarımızı tesbit etmeye ve Kurtuluş Savaşı sırasında dağ bölgesinde yaşananları ele almaya çalıştık. Zira; gerek Osmanlı'nın son dönemlerindeki savaşlarda gerekse Türk Kurtuluş Savaşı sırasında yöre insanı elinden gelen tüm gayreti göstermiş, yoğun bir şekilde; canı, malı ve ırzı pahasına vatan savunmasına iştirak etmiştir. Hepsini rahmet ve minnetle anıyoruz.

Çalışmamızın birinci bölümünde; Milli Savunma Bakanlığı'nca yayınlanmış 5 ciltlik "Şehitlerimiz" adlı eseri temel kaynak olarak ele aldık[1]. Eser "93 Harbi" de denilen Osmanlı-Rus (1877-1878) Savaşı'ndan itibaren, Osmanlı-Yunan (1897), Trablusgarp (1911), Balkan (1912-1913), Birinci Dünya (1914-1918), İstiklâl (1919-1923) ve Kore (1950-1953) Savaşları, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve iç güvenlikle ilgili terör olaylarında şehid olan yaklaşık 130.000 şehidin künyesini içermekte olup MSB. Arşiv Müdürlüğü'ne ulaşmış belgeler çerçevesinde hazırlanmıştır. Ancak, birçoğunun künyesi tesbit edilemediğinden esere alınan şehit sayısı gerçek rakamın oldukça altındadır. Zira, bu savaş ve harekâtlardaki tahmini şehit sayısı 1.000.000.000' un üzerindedir. Bilinen rakamlara göre sadece Çanakkale Savaşları'nda 250.000 şehit verilmiş, Sarıkamış Dağları'nda 60.000 askerimiz donarak şehit olmuş ve bunların cesetleri dahi indirilememiştir. Ayrıca, şu andaki sınırlarımız dışında kalan cephelerde (Irak, Hicaz, Yemen, Filistin, Trablusgarp, Makedonya, Balkan, Kafkas v.s.) şehit olanlara ilişkin kayıtlar da çok cüz'i sayıdadır. Tüm bunlar gözönüne alındığında bir çok bilgi, belge ve künyenin arşive ulaşmadığı, pek çoğu hakkında da hiç kayıt bulunamadığı açıkça anlaşılmaktadır.

Bu eksikliklerine rağmen elimizde başka mu'teber bir kaynak bulunmadığından mevcut resmi rakamlar çerçevesinde inceleme konumuz olan dağ yöresi şehitlerine geçebiliriz.

Dağ Yöresi Şehitleri

Sözü edilen eserde Bursa İli'nden kayıtlı 6.121 şehit künyesi mevcuttur[2]. Bunlardan, köyü ve dolayısıyla ilçesi tesbit edilemeyenlerin sayısı 1.411 olup[3], köyü ve ilçesi tesbit edilen şehit sayısı 4.710'dur. Bu 4.710 şehidin ilçelere göre dağılımı ve yüzdeleri şu şekildedir.

İLÇE	**ŞEHİT**	**YÜZDE**
BURSA[4]	289	6,14
MUDANYA	112	2,38
GEMLİK	211	4,48
ORHANGAZİ	71	1,51
KARACABEY	528	11,21
YENİŞEHİR	381	8,09
İZNİK	119	2,53
İNEGÖL	744	15,80
M.K.PAŞA	968	20,55
DAĞ YÖRESİ ORHANELİ – BÜYÜKORHAN – HARMANCIK - KELES-	1287	27,32
TOPLAM	**4710**	**100,00**

---

[1] Bkz.Şehitlerimiz; Osmanlı-Rus, Osmanlı-Yunan, Trablusgarp, Balkan, I.Dünya, İstiklal, Kore, Kıbrıs, İç Güvenlik: c.1-5, Milli Savunma Bakanlığı Yay., Kozan Ofset Matbaası, Ankara 1998.

[2] Bkz.Şehitlerimiz, c.2. s.102-207.

[3] Bkz.Şehitlerimiz, c.2. s.102-127. Ayrıca, eserde ili, ilçesi ve köyü hiç tesbit edilemeyen 2.966 şehit künyesi mevcuttur. Bkz.Şehitlerimiz, c.5, s.250-300.

[4] Kaynakta Merkez, Osmangazi, Nilüfer, Yıldırım, Gürsu ve Kestel olarak ayrı ayrı kaydedilen ilçelerin toplamıdır.

Bu rakamların içinde, dağ yöresi olarak adlandırdığımız yöreden şehit olanların toplamı; Orhaneli 933, Keles 190, Harmancık 101 ve Büyükorhan 63 olmak üzere 1.287'dir[1] ve 4.710 şehit içindeki oranı % 27,32 dir. Bundan anlaşılacağı üzere Bursa ilinden şehit olan her 4 kişiden en az biri dağ yöresindendir.

Eserde kayıtlı şehitlerin ağırlıklı bölümü Birinci Dünya Savaşı'nda ve öncesindeki savaşlarda şehit olduğundan 19.yüzyıl sonları ile 20.yüzyılın başlarında Bursa ve ilçelerinin nüfusları da konuyla ilgili fikir vermesi açısından önemlidir. Hicri 1316, miladi 1898 yılına ait Hüdavendigar Vilayeti Salnamesi' ne göre[2] bu dönemde Bursa ve ilçelerinin tesbit edilen nüfusları şu şekildedir;

İLÇE	MÜSLİM	G.MÜSLİM	NÜFUS
BURSA	94.798	32.684	127.482
MUDANYA	4.962	13.211	18.173
GEMLİK	12.382	9.901	22.283
ORHANGAZİ	7.122	14.934	22.056
KARACABEY	19.122	9.659	28.781
YENİŞEHİR	20.305	2.600	22.905
İZNİK[3]	10.510	1.044	11.554
İNEGÖL[4]	43.627	5.971	49.598
M.K.PAŞA	41.736	1.875	43.611
DAĞ YÖRESİ[5] ORHANELİ – BÜYÜKORHAN – HARMANCIK - KELES-	43.029	-	43.029
TOPLAM	**297.593**	**91.879**	**389.472**

Bu nüfuslar gözönüne alındığında şehitlerin ilçelerin müslüman nüfusuna oranı;

İLÇE	M.NÜFUS	YÜZDE
BURSA	94.798	0,30
MUDANYA	4.962	2,26
GEMLİK	12.382	1,70
ORHANGAZİ	7.122	1,00
KARACABEY	19.122	2,76
YENİŞEHİR	20.305	1,88
İZNİK	10.510	1,13
İNEGÖL	43.627	1,71
M.K.PAŞA	41.736	2,32
DAĞ YÖRESİ ORHANELİ - BÜYÜKORHAN - HARMANCIK - KELES-	43.029	2,99

olup görüldüğü üzere Bursa ve ilçeleri içinde en yoğun şehit veren yer yine dağ yöresidir.

[1] Ayrıca Bursa ilinden olup köyü belirlenemeyen şehitler içinde Orhaneli As.Şb.ne bağlı olduğu belirtilen 31 kişi daha vardır. İç Güvenlik / Terör olaylarında şehit olanlar eserde ayrı bir ciltte ve ayrı kategorilerde değerlendirildiği için yukarıdaki rakamlara dahil değildir. Bu olaylarda 1998 yılı itibariyle yörenin Askerlik Şubelerine kayıtlı 1 erin şehit olduğu görülmektedir. Büyükorhan ilçesinden 1.3.1972 doğumlu, 1973/2 tertip, Piyade Çvş. Ramazan Aktay, 13.11.1994 tarihinde Ağrı/Doğubeyazıt'ta şehid edilmiştir. Bkz.Şehitlerimiz. c.5. s.302.

[2] Bkz.Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi, Def'a 25, Sene 1316, Bursa Vilayet Matbaası, s.262-329. Bu salnamedeki bilgiler Hicri 1313 (1895) yılı Vilayet Nüfus istatistiklerine göre hazırlanmıştır.

[3] İznik o tarihte Yenişehir'e bağlı bir nahiyedir, İznik'in nüfusu Yenişehir nüfusundan ayrılarak yazılmıştır.

[4] Bu nüfusa şu anda Kütahya'ya bağlı olan Domaniç nüfusu da dahildir.

[5] Keles'in o tarihte Bursa'ya bağlı olan köylerinin nüfusu Bursa nüfusundan çıkartılarak buraya eklenmiştir, Salnamede Orhaneli' nin nüfusu 40.683' tür. Ayrıca şu anda Tavşanlı ve Dursunbey gibi il dışındaki ilçelere bağlı olan bazı köyler de o tarihte Orhaneli' ne bağlı olduğundan nüfuslarının bu rakamlara dahil olduğunu belirtmek gerekir.

Yöremizden şehit olan 1.287 kişinin ilçeler bazında savaşlara ve cephelere göre dökümü de şöyledir.

ORHANELİ

SAVAŞ	CEPHE	TOPLAM
OSM.-RUS	-	8
OSM.-YUNAN	-	7
TRABLUSGARP	-	1
BALKAN	-	26
1.DÜNYA	ÇANAKKALE	670
1.DÜNYA	ROMANYA	68
1.DÜNYA	IRAK	19
1.DÜNYA	ŞARK(KAFKAS)	43
1.DÜNYA	GALİÇYA	49
1.DÜNYA	FİLİSTİN	12
1.DÜNYA	-	16
İSTİKLAL	GARP	5
İSTİKLAL	ŞARK	1
İSTİKLAL	-	1
İÇİSYANLAR		2
KORE		4
KIBRIS		1
TOPLAM		933

KELES

SAVAŞ	CEPHE	TOPLAM
OSM.-RUS	-	-
OSM.-YUNAN	-	1
TRABLUSGARP	-	1
BALKAN	-	7
1.DÜNYA	ÇANAKKALE	163
1.DÜNYA	ROMANYA	6
1.DÜNYA	IRAK	3
1.DÜNYA	ŞARK(KAFKAS)	3
1.DÜNYA	GALİÇYA	2
1.DÜNYA	FİLİSTİN	-
1.DÜNYA	-	3
İSTİKLAL	GARP	1
İSTİKLAL	ŞARK	-
İSTİKLAL	-	-
İÇİSYANLAR		-
KORE		-
KIBRIS		-
TOPLAM		190

HARMANCIK

SAVAŞ	CEPHE	TOPLAM
OSM.-RUS	-	-
OSM.-YUNAN	-	1
TRABLUSGARP	-	-
BALKAN	-	2
1.DÜNYA	ÇANAKKALE	89
1.DÜNYA	ROMANYA	-
1.DÜNYA	IRAK	2
1.DÜNYA	ŞARK(KAFKAS)	3
1.DÜNYA	GALİÇYA	1
1.DÜNYA	FİLİSTİN	1
1.DÜNYA	-	-
İSTİKLAL	GARP	1
İSTİKLAL	ŞARK	-
İSTİKLAL	-	1
İÇİSYANLAR		-
KORE		-
KIBRIS		-
TOPLAM		101

BÜYÜKORHAN

SAVAŞ	CEPHE	TOPLAM
OSM.-RUS	-	-
OSM.-YUNAN	-	-
TRABLUSGARP	-	1
BALKAN	-	1
1.DÜNYA	ÇANAKKALE	53
1.DÜNYA	ROMANYA	2
1.DÜNYA	IRAK	1
1.DÜNYA	ŞARK(KAFKAS)	2
1.DÜNYA	GALİÇYA	2
1.DÜNYA	FİLİSTİN	-
1.DÜNYA	-	-
İSTİKLAL	GARP	1
İSTİKLAL	ŞARK	-
İSTİKLAL	-	-
İÇİSYANLAR		-
KORE		-
KIBRIS		-
TOPLAM		63

Dökümü yapılan bu 1.287 şehidin savaşlara ve cephelere göre dağılımı;

	OSM.-RUS	OSM.-YUNAN	TRABLUSGAR P	BALKAN	1.DÜNYA	İSTİKLAL	İÇİSYANLAR	KORE	KIBRIS	TOPLAM
ORHANELİ	**8**	**7**	**1**	**26**	**877**	**7**	**2**	**4**	**1**	**933**
KELES	-	**1**	**1**	**7**	**180**	**1**	-	-	-	**190**
HARMANCIK	-	**1**	-	**2**	**96**	**2**	-	-	-	**101**
BÜYÜKORHAN	-	-	**1**	**1**	**60**	**1**	-	-	-	**63**
TOPLAM	**8**	**9**	**3**	**36**	**1213**	**11**	**2**	**4**	**1**	**1287**

şeklindedir.

Tablodan görüleceği üzere en fazla şehit Birinci Dünya Savaşı'nda verilmiş olup yöreden şehit olanların sayısı 1.213'tür. Bu 1.213 şehidin cephelere göre dağılımı ise şöyledir;

ÇANAKKALE	975
ROMANYA	76
GALİÇYA	54
ŞARK(KAFKAS)	51
IRAK	25
FİLİSTİN	13
? - ?	19
TOPLAM	**1213**

Yine tablodan görüleceği üzere Birinci Dünya Savaşı'nda en fazla şehit de Çanakkale Savaşları'nda verilmiştir.

Hepsinin ruhu şad olsun...

Kurtuluş Savaşı'nda Dağ Yöresi

Orhaneli, Keles, Büyükorhan ve Harmancık ilçelerini kapsayan dağ yöresi; milattan önceki devirlerden itibaren çeşitli devletlerin hakimiyeti altına girmiştir. Yöre; Etilerin, Friglerin, Lidyalıların, Mysialıların, Bitinyalıların, Romalıların ve Bizanslıların tahakkümünden sonra ilk kez 1075 yılında Anadolu Selçukluları döneminde Türklerin eline geçmiş ancak 1097 yılındaki I. Haçlı Seferi sonunda Bizanslılarca geri alınmış, bundan sonra da Osmanlılara kadar Bizans sınırları içinde kalmıştır.

13.yüzyıl başlarında Anadolu'ya gelen Türk boylarından Oğuzlar'ın Kayı boyuna mensup Ertuğrul Gazi ve ona bağlı yörük aşiretlerinin büyük bir kısmı Anadolu Selçuklu Sultanı I.Alaeddin Keykubad tarafından kendilerine Söğüt (Thebasion) yaylak, Domaniç (Temnos) kışlak olarak verilmek suretiyle Ankara'nın batısına Karacadağ denilen bölgeye yerleştirilmiştir. Bu şekilde Anadolu' nun en önemli sınır noktası olan Bizans Uc Bölgesine yerleşen Ertuğrul Gazi burada fetihlere başlamış ölümünden sonra oğlu Osman Gazi de bu fetihleri devam ettirerek dağ yöresi dediğimiz yöreyi de içine alan geniş bir bölgeyi yurt edinmiştir

Yöre; gerek Osmanlı döneminde gerek sonrasında büyük çapta bir düşman işgali görmemiştir. Ancak; bir süre askıda kalıp imzalanmayan Sevr Antlaşması'nı Osmanlı Devleti'ne daha çabuk kabul ettirmek ve hükümet üzerinde baskı kurmak amacıyla 8 Temmuz 1920'de Bursa'yı işgal eden Yunanlılar bundan iki gün sonra 10 Temmuz 1920 Cumartesi günü Orhaneli'ni işgal etmişler, aynı gün Keles'e de bir karakol açmışlardır[1]. Fakat, gerek Orhaneli'nin gerekse Keles'in bu ilk işgali uzun süreli olmamış, kış mevsiminin yaklaşması nedeniyle Yunanlılar buraları boşaltmak zorunda kalmışlardır. 1921 yılının yaz ayı yaklaştığında denetimi ele almak isteyen Yunan kuvvetleri 2 Mayıs 1921 Pazartesi günü Orhaneli'ni tekrar işgal etmişlerse de[2], Orhaneli Bölge Komutanlığı adı altında örgütlenen milis kuvvetlerinin direnişi üzerine geri çekilmişlerdir. Yunanlılar, 21 Mayıs 1921 Cumartesi günü yeni bir işgal girişiminde daha bulunmuşlar, bu girişim de 22-23 Mayıs gecesi başarısızlıkla sonuçlanmıştır[3].

---

[1] Bkz. SARIHAN, Zeki; Kurtuluş Savaşı Günlüğü, Açıklamalı Kronoloji, TTK Yay.Ankara 1996.,c.III., s.119. Bkz. AKKILIÇ, Yılmaz; Kurtuluş Savaşı'nda Bursa, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yay., Bursa 1997, s.87, 301, 400, 413, 552 . Bkz. Bursa Ansiklopedisi, Burdef Yay., İstanbul 2002, c.3, s. 1284. AKKILIÇ; Bursa, c.I, s.254.

[2] Bkz. SARIHAN, Zeki; Kurtuluş Savaşı Günlüğü, c.III., s.515. Bkz. Bursa Ansiklopedisi, c.3, s. 1284.

[3] Bkz. SARIHAN, Zeki; Kurtuluş Savaşı Günlüğü, c.III., s.538. Bkz. Bursa Ansiklopedisi, c.3, s. 1284.

Dağ yöresindeki milis kuvvetlerini sindirmek, yörenin Bursa'ya olan lojistik desteğini engellemek ve özellikle Bursa'nın Ankara ile olan haberleşme bağlantısını kesmek düşüncesinde olan Yunanlılar daha güçlü ve organize bir biçimde 10 Temmuz 1921 Pazar günü Orhaneli'ni dördüncü ve son kez işgal etmişler, yine aynı gün Keles'e bir müfreze asker çıkarmışlardır[1]. Zira; işgal süresince Bursa'nın Batı Cephesi ve Ankara ile olan haberleşmesini Tavşanlı üzerinden dağ yöresindeki milis kuvvetleri sağlamış, bu yörenin işgalinden sonra Bursa'nın Anadolu ve Ankara ile olan bağlantısı büyük oranda kesilmiştir[2]. Dağ yöresi de bu tarihten sonra kurtuluşa kadar işgal altında kalmıştır.

Türk Ordusunun başlattığı Büyük Taarruz'dan sonra 1922 yılı Eylül ayı başlarından itibaren geri çekilmeye başlayan Yunan Ordusu Keles başta olmak üzere bölgeyi de terk etmeye başlamış, son olarak 6 Eylül 1922 Çarşamba günü Orhaneli'ni boşaltmıştır[3]. Türk Ordusu 11 Eylül günü Orhaneli'ni[4], 14 Eylül günü de Keles'i tümüyle kontrol altına almıştır.

Dağ yöresinde; Orhaneli Bölge Komutanlığı adı altında ve Kurmay Haydar Bey komutasında örgütlenen milis kuvvetleri ile Canip Efe, Topal Sadettin Efe[5], Kabakçı Salih Efe ve İbrahim Efe'ye bağlı milis kuvvetleri işgal ve kurtuluş sürecinde büyük yararlılıklar göstermiş, bunların gayretleri ve mücadeleleri sonucunda Yunanlılar bu yörede Bursa'nın diğer bölgelerine nazaran daha az zarar verebilmişlerdir. Yöredeki Müdafa-i Hukuk Cemiyeti'nin örgütlenmesi de 1919 yılı Kasım ayında Orhaneli'nde tamamlanmış, gerek Kuvva-i Milliye'ye asker sağlanmasına, gerekse milis örgütlenmelerine bu cemiyet büyük katkıda bulunmuştur. Yukarıda adı geçen dağ yöresi milis kuvvetlerinin Bursa'nın kurtuluşunda da sayısız hizmetleri olmuştur[6]. Bu kuvvetler işgal süresince Yunan Ordusunu öylesine sıkıntıya sokmuş ve meşgul etmiştir ki; Yunan İşgal Komutanlığı bunların ailelerini de kapsayacak şekilde sivil halka yönelik oldukça sert tedbirler almak ve bildiriler yayınlamak zorunda kalmıştır[7]. Yunan birlikleri, değişik gerekçelerle ve özellikle yöre köylülerinin haberleşme hizmetlerinde görev aldıkları gerekçesiyle sivil halka karşı öldürme, yaralama, işkence, ırza geçme, hapis, sürgün gibi eylemlere başlamışlar ve yine bu köylüleri cezalandırma amacıyla pekçok köyü ateşe vermişlerdir[8].

Yunanlıların Bursa ve civarında yaptıkları mezalimi gösteren resmi denilebilecek tarzda hazırlanmış en önemli eser Bursa Vilayet Encümeni Başkatibi Canip Bey (Haraççıoğlu)'in derlediği Bursa Vilayeti'nde Yunan Fecayii adlı dokümanter eserdir[9]. Eser; gerek işgalci Yunan ordusunun gerekse yerli işbirlikçilerinin sivil halka yönelik baskı, zulüm, öldürme, yaralama, ırza geçme, kundaklama ve sair eylemlerine ilişkin resmi raporların derlenmesiyle oluşturulmuş resmi bir kaynak olup, eserde Bursa'nın tüm kaza ve köylerinde yapılan Yunan mezalimi ayrıntılarıyla mevcuttur.

Bu esere göre Bursa Vilayetindeki genel tablo şu şekildedir[10];

KAZA	ŞEHİT	YARALI	DARP-İŞKENCE	TECAVÜZ	HAPİS	SÜRGÜN	MENKUL ZARARI (TL)	G.MENKUL ZARARI (TL)	RESMİ ve DİNİ YAPI ZARARI (TL)
BURSA MERKEZ	439	174	3.099	102	363	313	4.583.863	4.892.781	3.125.811[11]
MUDANYA	15	8	138	1	18	15	655.277	171.326	5.080
GEMLİK	56	34	330	3	56	38	3.097.671	2.424.171	165.032
KARACABEY	79	138	923	6	79	69	10.656.680	8.120.137	696.401
M.K.PAŞA	2	-	-	-	-	-	849.768	87.390	550
ORHANGAZİ	200	17	90	6	25	15	10.182.534	6.630.910	745.875
DAĞ YÖRESİ [12]	31	24	1.037	10	28	5	2.523.169	294.572	248.057
TOPLAM	**822**	**395**	**5.617**	**128**	**569**	**455**	**32.548.962**	**22.621.287**[13]	**4.986.806**

[1] Bkz. SARIHAN, Zeki; Kurtuluş Savaşı Günlüğü, c.III., s.601. Bkz. Bursa Ansiklopedisi, c.3, s. 1284.

[2] Bkz. AKKILIÇ; Kurtuluş Savaşı'nda Bursa, s.87, 402, 428. Bkz.YÜCEER, Saime; Bursa'nın İşgal ve Kurtuluş Süreci, Uludağ Ünv. Yayınları, Bursa 2001, s. 58, 114, 122.

[3] Bkz. AKKILIÇ; Kurtuluş Savaşı'nda Bursa, s.491, 555. Bkz. Bursa Ansiklopedisi, c.3, s. 1284.

[4] Bkz. SARIHAN, Zeki; Kurtuluş Savaşı Günlüğü, c.III., s.657. Bkz. SARIHAN, Zeki; Kurtuluş Savaşı Günlüğü, c.III., s.669.

[5] Kıranışıklar Köyü'nden olan Topal Sadettin Efe ve adamları o dönemde civarın en etkili milis güçlerinden biridir. Öyle ki; Yunanlıların Keles'i yakıp yıkmamasında en önemli etkenin Sadettin Efe korkusu olduğu halen anlatılmaktadır.

[6] Bkz. AKKILIÇ; Kurtuluş Savaşı'nda Bursa, s.87, 368, 401, 402, 428. Bkz. Bursa Ansiklopedisi, c.3, s. 1039. Bkz. YÜCEER; Bursa'nın İşgal ve Kurtuluş Süreci, s.58, 114, 122.

[7] Bkz. AKKILIÇ; Kurtuluş Savaşı'nda Bursa, s.413, 414.

[8] Bkz. AKKILIÇ; Kurtuluş Savaşı'nda Bursa, s.372.

[9] Bkz.CANİP BEY; Bursa Vilayeti'nde Yunan Fecayii, Vilayet Matbaası, Bursa 1341.

[10] Bu rakamlar sadece sivil halka yönelik eylemleri kapsamaktadır.

[11] Kaynakta ayrı bir kalem olarak gösterilen ve yakılarak tamamen tahrip edilen hapishanenin hasarı da bu kısma dahil edilmiştir. Bkz.CANİP BEY; Bursa Vilayetinde Yunan Fecayii, s.303.

[12] Harmancık,Büyükorhan ve Keles o tarihte henüz ilçe değildir, Harmancık ve Büyükorhan tümüyle Orhaneli'ne bağlıdır. Ayrıca şimdi Keles'e bağlı olan 29 köy Orhaneli'ne, Keles'le birlikte 8 köy de Bursa'ya bağlıdır. Dolayısıyla kaynakta bu 8 köy Bursa Merkez ilçe rakamlarına dahil edilmiş olup biz bu rakamları Bursa'dan çıkartıp dağ yöresine dahil ettik. Ayrıca şu anda Tavşanlı ve Dursunbey gibi il dışındaki ilçelere bağlı olan bazı köylerin de o tarihte Orhaneli'ne bağlı olduğundan bu rakamlara dahil olduğunu belirtmek gerekir.

[13] Kaynakta bu rakam toplama hatası neticesinde 22.620.779 olarak verilmiştir. Bkz.CANİP BEY; Bursa Vilayetinde Yunan Fecayii, s.303.

Dağ yöresinden şehid edilen 31 kişinin künyesi [1];

NO	KÖYÜ	BABA ADI	ADI	YAŞI	İCRA TARZI	TARİH	ŞEHİD EDENLER
1	Ağaçhisar Köyü	Ahmed	Safiye	18	Kurşun	10 Eylül 1338	Yunan Çeteleri
2	Ağaçhisar Köyü	Ahmed	Emine	15	Kurşun	10 Eylül 1338	Yunan Çeteleri
3	Akçaalan Köyü	Ahmed	Hüseyin	45	Kurşun	9 Temmuz 1337	Yunanlılar
4	Akçaalan Köyü	Halil	Hüseyin	16	Kurşun	9 Temmuz 1337	Yunanlılar
5	Akçasaz Köyü	Ahmed	Feyzi	26	Kurşun	9 Temmuz 1337	Yunanlılar
6	Çardı Köyü	İsmail	Hafız Ömer	75	Darb	7 Mayıs 1338	Yunanlılar
7	Çardı Köyü	Mehmed	Süleyman	47	Darb	7 Mayıs 1338	Yunanlılar
8	Çardı Köyü	Ahmed	Abdullah	55	Darb	7 Mayıs 1338	Yunanlılar
9	Çardı Köyü	Süleyman	İsmail	20	Darb	7 Mayıs 1338	Yunanlılar
10	Çardı Köyü	Hasan	Mustafa	19	Darb	7 Mayıs 1338	Yunanlılar
11	Çardı Köyü	Süleyman	Mustafa	61	Darb	7 Mayıs 1338	Yunanlılar
12	Çardı Köyü	Mehmed	Ali	21	Darb	7 Mayıs 1338	Yunanlılar
13	Çeki Köyü	Halil	Ali	35	Kurşun	10 Temmuz 1337	Yunanlılar
14	Çınarcık Köyü	Mustafa	Seydiahmed	22	Darb	1337	Yunanlılar
15	Hasanviran	Hüseyin	Aliosman	16	Kurşun	15 Ağustos 1338	Yunan Efradı
16	Osmanlar Köyü	Mustafa	Yusuf	26	Kurşun	25 Temmuz 1337	Yunan Çeteleri
17	Karacalar Köyü	Arif	Hatice[2]	19	Darb	23 Mayıs 1338	Yunan Çeteleri
18	Kılavuzlar Köyü	Hasan	Mehmed	?3	Kasatura	12 Temmuz 1337	Yunan Çeteleri
19	Kılavuzlar Köyü	Mustafa	Süleyman	55	Kurşun	26 Mayıs 1338	Yunan Çeteleri
20	Gedikviran Köyü	Mehmed	Abdullah	45	Darb	13 Nisan 1337	Meçhul Yunan Askerleri
21	Nişan (Eşen) Köyü	İbrahim	Mustafa	18	Darb	2 Temmuz 1338	Meçhul Yunan Askerleri
22	Yayabaşı Köyü	Ahmed	Mustafa	3	İşkence[3]	1337	Meçhul Yunan Askerleri
23	Yayabaşı Köyü	Kadir	Atiye	24	Bıçakla[4]	11 Temmuz 1338	Yunan Askerleri
24	Yayabaşı Köyü	Salih	Ali	8	Darb	11 Temmuz 1338	Yunan Askerleri
25	Yayabaşı Köyü	Salih	Ahmed	3	Darb	11 Temmuz 1338	Yunan Askerleri
26	Keles Köyü [5]	Osman	Ahmed	53	Mavzer	9 Eylül 1338	Yunan Askerleri
27	Keles Köyü	Abdullah	Sadık	43	Mavzer	10 Eylül 1338	Yunan Askerleri
28	Keles Köyü	İbrahim	Mehmed	25	Mavzer	10 Eylül 1338	Yunan Askerleri
29	Keles Köyü	Yusuf	Cemal	20	Darb	10 Eylül 1338	Yunan Askerleri
30	Keles-i Kebir Köyü Cuma Mahallesi	Ömer	Ahmed	40	Darb ve İşkence	3 Haziran 1338	Yunan Askerleri
31	Keles-i Kebir Köyü Çukur Mahallesi	İsmail Ağa	Mehmed [6]	31	Darb ve İşkence	3 Haziran 1338	Kütahya Yunan Süvari ve Piyade Taburu Efradı

[1] Bkz.CANİP BEY; Bursa Vilayetinde Yunan Fecayii, s.110-111,284-287.
[2] Yunan çeteleri evvela ırzına geçerek bilahere darb neticesinde vefatına sebebiyet vermişlerdir.
[3] Pencereden atılmak suretiyle şehid edilmiştir.
[4] Evvela ırzına geçildikten sonra bıçakla şehid edilmiştir.
[5] Her ne kadar; yukarıda 26,27,28 ve 29 sıra noda kayıtlı olan kişilerin köyleri kaynakta Keles olarak zikredilmişse de bunun Kestel olma ihtimali vardır, yazım hatası neticesinde Keles yazılmış olabilir. Zira, Keles'te bu kadar kayıp bilinmemektedir.
[6] Keles'in ilk Belediye Başkanı Ragıp Keskin'in babası olan bu şahıs ilçe merkezinden Çanakkale Savaşlarına katılıp sağ dönebilen tek kişidir, yanında bir arkadaşı ile birlikte Kuvva-i Milliye'ye katılmak üzere İnegöl' e kaçmak isterken Dereköy Mevkii'nde Yunan askerlerince şehid edilmiş ve cesedi köy meydanına getirilerek bir süre teşhir edilmiştir.

Dağ yöresinden zulme uğrayan kişilerin (menkul ve gayrımenkul mallara verilen zararlar hariç) köylere göre dökümleri ise şu şekildedir[1];

S.NO	KÖYÜ	ŞEHİT	YARALI	HAPİS	SÜRGÜN	IRZA GEÇME
1.	AKÇAALAN	2	1 [2]	-	-	-
2.	AKÇASAZ	1	2	-	-	-
3.	AVDAN	-	-	1	1	-
4.	BARAKLI	-	-	5	-	-
5.	BURMU	-	2	-	-	-
6.	BÜBERCİ	-	1	-	-	-
7.	ÇAKMAK	-	1	1	-	-
8.	ÇANAKOSMAN	-	1	-	-	-
9.	ÇINARCIK	1	-	-	1	-
10.	DAĞDİBİ	-	1	1	1	-
11.	DEMİRCİ	-	-	-	4	-
12.	DERE	-	1	-	1	-
13.	DURAK	-	-	1	-	-
14.	ELMAAĞACI	-	-	1	-	-
15.	EŞEN	1	-	2	-	-
16.	FADIL	-	1	1	-	-
17.	HAMİDİYE	-	2	-	-	-
18.	HASANVİRAN	1	1	1	-	1
19.	IŞIKLAR	-	1	2	-	-
20.	KABAKLAR	-	-	1	-	-
21.	KARACALAR	1	2	-	-	2
22.	KARALAR	-	-	2	-	-
23.	KELES	6	-	-	-	3
24.	KEPEKDERE	-	-	1	-	-
25.	KUSUMLAR	-	1	-	-	-
26.	KUŞLAR	-	-	1	-	-
27.	LETAFET	-	1	-	-	-
28.	OKÇULAR	-	1	-	-	-
29.	ORHAN-I SAGİR	-	-	-	-	1
30.	OYDAS	-	-	1	-	-
31.	PİRİBEYLER	-	2	-	-	-
32.	RAMAZANLAR	-	-	1	-	-
33.	RESULLER	-	-	1	-	-
34.	REŞADİYE	-	2	2	-	-
35.	SAKIZ	-	-	-	-	1
36.	SÖĞÜT	-	-	-	-	1
37.	VELEDLER	-	-	1	-	-
38.	YAYABAŞI	4	-	-	-	1
39.	AĞAÇHİSAR	2	-	-	-	-
40.	ÇARDI	7	-	-	-	-
41.	ÇEKİ	1	-	-	-	-
42.	OSMANLAR	1	-	-	-	-
43.	KILAVUZLAR	2	-	-	-	-
44.	GEDİKVİRAN	1	-	-	-	-
	TOPLAM	**31**	**24**	**27**	**8**	**10**

[1] Bkz.CANİP BEY; Bursa Vilayetinde Yunan Fecayii, s.122, 158, 288,292.
[2] Süngüyle 9 yerinden yaralanmış.

Yine dağ yöresinin ateşe verilip yakılan köy ve kasabaları şunlardır[1];

S.NO	KÖY	DURUM
1	BEYCE KASABASI	KISMEN
2	ÇÖRELER	KISMEN
3	DELİBALLAR	KISMEN
4	ÇATAK	KISMEN
5	AKALAN	KISMEN
6	DANIŞMEND-İ ATİK	KISMEN
7	KARAOĞLANLAR	KISMEN
8	ÇARDI KASABASI	KISMEN
9	KEPEKDERE	KISMEN
10	BEKDEMİRLER	KISMEN
11	BALAT DANIŞMEND	KISMEN
12	KOZLUCA	KISMEN
13	KIÇMANLAR	KISMEN
14	EŞEN	KISMEN
15	ISSIZVİRAN	KISMEN
16	GEDİKVİRAN	KISMEN

Öte yandan Kurtuluş Savaşı'nda 980 subay ve 36.239 er olmak üzere Türk Ordusu' nun toplam kaybı 37.219'dur. Şehit düşen 36.239 er içerisinde Bursa Askerlik şubelerine kayıtlı 515 er mevcuttur. Bunların da ilçelere göre dökümü şu şekildedir[2];

İLÇE	ŞEHİT
İNEGÖL	149
ORHANGAZİ	97
YENİŞEHİR	88
ORHANELİ	82
MUDANYA	60
İZNİK	24
KARACABEY	15
TOPLAM	515

Bu tabloda Orhaneli'nden 82 şehit görünmesine rağmen birinci bölümde ele aldığımız Şehitlerimiz isimli kaynakta sadece 11 şehidin künyesi mevcuttur. Bu durum da şehit sayılarının bilinenden ne kadar fazla olduğunun açık bir göstergesidir.

AVUKAT
Niyazi TOPÇU
Yeni Adliye Yanı Gül Sk.Tokaç Saray İşh
D:1 Tel: 252 56 84 BURSA

[1] Bkz.CANİP BEY; Bursa Vilayetinde Yunan Fecayii, s.300.
[2] Bkz.SELEK, Sabahattin; Milli Mücadele, Ulusal Kurtuluş Savaşı , Ağaoğlu Yay. İstanbul 1970, c.2, s.343-344.

1.Türkmen Yörük Şenliği

12-13 Ekim 2002

BURSA
KÜLTÜR SANAT VE
TURİZM VAKFI

BURSA
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ

Niyazi Tarpçu

Büyükşehir Belediyesi

Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı ve DAĞ-DER 'in işbirliği ile

düzenlenen 1. Türkmen Yörük Şenliği'ni

onurlandırmanızdan dolayı şükranlarımızı sunarız.

ERDOĞAN BİLENSER
Büyükşehir Belediye Başkanı

YÜKSEL ACAR
Yönetim Kurulu Başkanı

BANU DEMİRAĞ
Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Genel Sekreteri

DAĞ-DER